

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
ІСТОРІЯ СЕЛА	6
ІНФОРМАТОРИ	9
ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАДИЦІЙНИХ НАСТІННИХ РОЗПИСІВ УМАНЩИНИ	11
ФОЛЬКЛОРНО-ЕТНОГРАФІЧНА СПАДЩИНА СЕЛА ГОРОДЕЦЬКЕ.....	20
Весільна обрядовість	20
Купальська обрядовість.....	33
Зимова календарна обрядовість	37
Жниварські пісні.....	39
Українські народні пісні	41
ДОДАТКИ	54

ВСТУП

Уманський край – один з найсвоєрідніших і найколеритніших районів України. Чарівність його природи, багатство і неповторність народної культури: вписані в рівнинно-хвилястий рельєф мальовничі білохаті села, сповнені вікової мудрості і поезії своєрідні звичаї і обряди, мелодійна пісня, самобутнє народне мистецтво в різні часи привертало до себе увагу письменників, поетів, істориків, етнографів, фольклористів.

Історичне минуле Уманського краю досліджували В. Антонович, В. Біляшівський, Ю. Бодров, М. Грушевський, В. Кривошея, П. Курінний, Л. Мирчук, Ю. Мицик та ін.

Фольклорну спадщину Уманщини вивчали В. Гнатюк, І. Гурін, Марко Грушевський, О. Діденко, В. Доманицький, Іальфред фон-Юнк, Н. Кучережко, М. Мицик, Т. Фіалко, Хр. Ящуржинський та ін.

На етнографічних особливостях історичної Уманщини зупинялись М. Біляшівський, Марко Грушевський, О. Діденко, Т. Космина, Н. Кучережко, О. Найден та ін.

Краєзнавчі розвідки здійснювали М. Комаров, М. Комарницький, В. Лелет, І. Прісовський, В. Ящуржинський тощо.

Сучасний стан української національної культури викликає певне занепокоєння. Люди забувають фольклорну спадщину, переважна більшість представників молодого покоління не послуговується нормами традиційного мовленнєвого етикету, абсолютно не цікавиться народно-прикладним мистецтвом рідного краю. Причини такого становища необхідно шукати в складних соціально-економічних процесах урбанізованого суспільства, докорінних змінах у побуті.

Такий стан спонукає викладачів педагогічних університетів, студентів та всіх шанувальників традиційно-побутової культури шукати шляхів збереження та популяризації її зразків.

Однією з форм народознавчої роботи студентів Факультету української філології УДПУ імені Павла Тичини є фольклорно-етнографічна практика студентів I – II курсів.

Оскільки 95% студентів філологічного факультету – це дівчата, майбутні матері, то ми в обов'язковому порядку націлювали їх на роботу з дитячим фольклором. Актуальність такої діяльності полягає у формуванні в особистості студентки елементів традиційно ментальної жіночої поведінки. Ми маємо виховати не лише жінку-вчительку, а й жінку-дружину, жінку-порадницю, і, насамперед, жінку-матір, яка буде спроможною створити в сім'ї атмосферу високодуховного спілкування, що базується на знанні національних засад виховання. Створенню такої атмосфери сприятиме знання нею теоретичних засад дитячого фольклору, а також їх практичного застосування, як-то: виконання колискової для дитини, збагачення елементів спілкування з нею іграми, використання поезії пестування, забавлянок, лічилок, скоромовок, дражнилок, народних дитячих пісень тощо. Прикро констатувати, але анкетування студентів-філологів V курсу, які вже мають дітей, показало, що сучасні матері рідко використовують колискову пісню (а якщо і використовують, то переважно російськомовну), не знають українських народних забавлянок, потішок, мирилок, ігор і таке інше. Так поступово притупляється у дитини генетично закодоване в ній відчуття національного, тобто родинного, дієвого.

Пошукова народознавча робота студентів-філологів вищого педагогічного навчального закладу є важливим засобом залучення їх до традиційної культури, яка сприятиме ментальному вихованню та формуванню особистості гідного сім'янина і громадянина.

Під час сезону 2008 – 2009 н. р. зі студентами-філологами було організовано пошукову народознавчу експедицію до села Городецьке Уманського району Черкаської області, **метою** якої було зафіксувати фольклорну та етнографічну спадщину означеного села.

Фольклорна практика студентів першого курсу факультету української філології передбачала виконання таких завдань:

- навчальне – розширення і поглиблення знань студентів з питань народознавства;
- професійне – вироблення у студентів умінь і навичок збирання етнопедагогічного, народознавчого матеріалу;
- наукове – озброєння студентів навичками аналізу, класифікації, умінням спостерігати, записувати фольклорні, етнографічні, етнопедагогічні матеріали.

Під час ведення польових досліджень студенти користувалися експедиційним методом збирання фольклору, дотримуючись таких вимог:

- записувати безпосередньо з народних уст, без будь-яких змін та власних доповнень;
- дати відомості про те, хто, де, коли і від кого записав твір;
- пояснити умови походження фольклорного твору, його функції;
- зберігати діалектні риси, їхню поетичну значущість;
- записувати частки та вигуки, зважаючи на їх естетичне та наукове значення;
- занотовувати ремарки співців і оповідачів (пояснювальні, ліричні).

ІСТОРІЯ СЕЛА

Село Городецьке знаходиться на відстані 7 км від районного центру м. Умань (від центру м. Умань до центру с. Городецьке). Площа територіальних меж сільської ради складає 3256, 9 га, площа села – 553, 8 га. Населення – 1354 особи, дворів – 606. Село розташоване на берегах річок Уманка та Хутирка.

Окрасою села є дерев'яний храм Покрови Пресвятої Богородиці, який було побудовано 1766 року та реставровано після багаторічного використання як сільського клубу громадою села. Першим після реставрації настоятелем храму був ієрей Микола (Дрозд). Нині настоятелем Покровського храму є ієрей Микола (Соловей).

У 2005 році побачив світ історико-краєзнавчий нарис, нині покійної жительки села, Рибак Ніни Кузьмівни «Моє рідне село Городецьке». Авторка так описує далеке минуле села: «Не можна не згадати про заселення земель села і полів Городецького у дуже давні часи. Адже тут є сліди трипілля під Кочубіївкою, є сліди поселення черняхівської культури на лівому березі Уманки біля річки Олександрівки.

На лівому березі річки Уманки, на межі з Кочубіївкою біля яру Кулачинського, виявлено сліди трипільського поселення. Близьче до села біля місця трипілля над схилом до яру виявлено черепки ліпного посуду бронзового віку.

Є запис у довоєнній інвентарній книзі, що на городах біля ставка знайдено глиняне пряслице, мотика з рога лося. Це теж ознака трипілля. Ці пам'ятки не збереглися, бо краєзнавчий музей було вивезено в Німеччину.

Там, де з полів Городецького на урочищі Звіринець тече струмок до річки Уманки, також знаходили сліди старовинного посуду. Знахідки крем'яних скребків свідчили, що це теж сліди бронзового віку і білогрудівської культури.

Назву села Городецьке пов'язують з подіями далекого минулого, коли на територію краю робили спустошливі набіги кримські татари і турки. Вони

палили, грабували, й руйнували міста і села, а населення забирали і перетворювали на рабів.

У 1592 році галицький магнат Ю. Стусь захопив Буки з навколишніми ґрунтами і у 1604 році передав їх своєму зятю Калиновському, що згодом став власником всієї Уманщини.

Придбавши значні землі, Калиновський, як і інші шляхтичі, переймався інтересами власної наживи та експлуатації місцевого населення і природних багатств краю. Особливо нещадно починають нищити ліси заради добування поташу – карбонату калію, який був потрібний для виробництва скла і мила. Тисячами бочок вивозили з тих буд поташ, продаючи спритним комерсантам. Варварське знищення лісів здійснювалося заради збагачення польського магната. Але це не задовольняло його величезних потреб, він практикує й інші форми наживи, зокрема здачу сіл у заставу. Так у 1646 році Городецьке було віддане у заставу Ф. Юшковському.

Під час визвольної війни Городецьке було частково зруйноване. На колишньому місці села, на левадах знаходили різні ходи і старі речі.

Істотно змінилось життя на Уманщині після поразки Польського визвольного повстання. Оскільки власник Умані граф Олександр Потоцький виступив у тому повстанні проти Росії, то всі його колишні маєтності відібрали.

Умань стала звичайним невлаштованим повітовим містом. А до Уманщини, в тому числі і до Городецького введені військові поселення. Створення цих поселень негативно вплинуло на життя селян. Вони не мали своєї власності, не розпоряджались своїм часом, усі чоловіки носили військову форму і дотримувались військового режиму. За барабанными сигналами йшли селяни орати, сіяти, косити. За порушення розпорядження карали палицями.

Під час військових поселень село змінилося. До того воно не мало вулиць, хати розташовувались розкидано, без системи, в селі розрізняли не вулиці, а кутки. А під час поселень кожна рота будувала хати по лінії. Згодом ті лінії перетворювались на вулиці, які поселяни називали «леніями».

Лише в кінці XIX ст. село Городецьке стало державним. Починаючи з цього часу воно розширювалось і у 1862 році нараховувало 935 осіб, крім військових команд, яких було декілька десятків чоловік.

Під час Першої світової війни, багато жителів було мобілізовано в царську армію та відправлено на фронт».

Хата (с. Городецьке)

ІНФОРМАТОРИ:

1. **Сагайдак Микола Іванович** – пенсіонер (проживає по вул. Радянській, 12).
2. **Паламарчук Тетяна Сидорівна**. Народилася у 1936 році. Проживає в селі Городецьке по вул. Дружби. Дуже любить співати, знає багато пісень, чим здобула любов і повагу односельців.
3. **Забальська Валентина Антонівна**.
4. **Кузьменко Ольга Кузьмівна** (вул. Леніна 18). Народилася вона 17 червня 1919 р. в щасливій родині, однак у 18 років залишилась сиротою з сестрою-калікою на руках. Через рік вона вийшла заміж і народила доньку. Та не судилося жити щасливо і довго з чоловіком, бо у 1944 році він помер, а 25-річна Ольга залишилася з дочкою та сестрою сама. Як не було їй тяжко, вона встигала ходити до церковного хору, де співала більше 60 років. Сестру доглядала жінка 58 років, а доньку виховала собі на радість та втіху. Зараз дочка з чоловіком живуть із нею і Ольга Кузьмівна часто радує їх піснями, а в свої 90 років і досі читає без окулярів.
5. **Стомер Ніна Миколаївна** (вул. Петровського, 32).
6. **Вишнівська Надія Данилівна** (22 червня 1937 р.н.)
7. **Пустовіт Марія Трохимівна** (народилася 6 лютого 1942 р.) (вул. Свердлова, 3).
8. **Доленко Тетяна Федорівна** 1935 р. н. – доярка на пенсії (вул. Острозького, 5).
9. **Кожухівський Володимир Теофанович** 1940 р.н. – директор школи, нині пенсіонер.
10. **Кожухівська Ася Миколаївна** 1938 р.н. – бібліотекар.
11. **Карпишина Тетяна Гордіївна**, 1947 р. н.
12. **Карпишин Андрій Тихонович**, 1947 р.н. фермер, столяр.
13. **Сугак Галина Гордіївна**, 1943р. н. – доярка.
14. **Щербак Ліна Павлівна**. Народилася Марія Омелянівна в 1939 році в с. Городецьке по вул. Калініна. Ходила в школу, яку успішно закінчила в

1954 р. На жаль, далі не навчалася, а в подальші 1954 – 1956 рік сапала буряки, в 1957 р. пішла на ферму, де працювала до 1970 року. У ті часи жодна праця не проходила в людей без пісень. Так і Марія Омелянівна любила співати. Та найкраще їй вдавалися весільні пісні, через що її часто запрошували на весілля. Сама ж вийшла заміж 1960 року, та життя з чоловіком не вдалося і 1964 року вона вийшла заміж вдруге. Марія Омелянівна говорить, що давно вже не виконувала весільних пісень, та на наше прохання радо їх згадала.

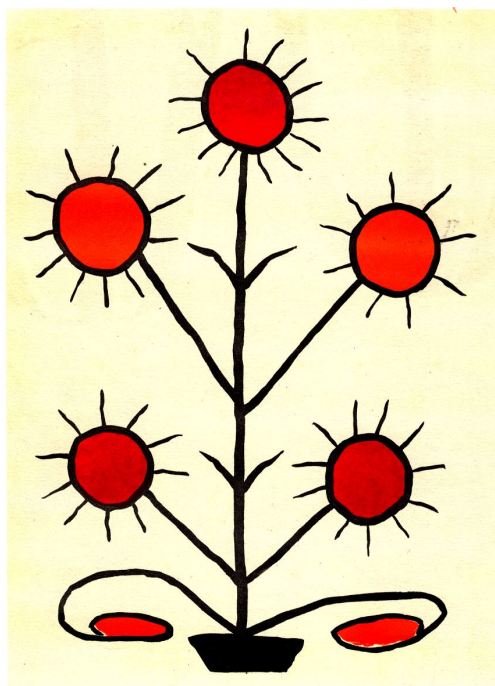
15. **Гуманець Ганна Макарівна.** Народилася Ганна Макарівна у 1918 році і проживає по вул. Леніна, 21. В її родині було 9 дітей, тож сумувати не доводилось. За чудовий голос Ганну Макарівну взяли до церковного хору, де вона співала до 60 років. Зараз кожен день жінки також проходить із піснею, щоб не сумувати і не думати про погане, бо живе сама в пустій хатині. Чоловік помер, діти й онуки виїхали до міста. Молодший син помер ще юним, про що з сльозами на очах згадує Ганна Макарівна. Не даремно, напевно, більшість її пісень сумні, і навіть веселі звучать із ноткою смутку.
16. **Олексієнко Ольга Трохимівна.** Народилася в 1930 році в Житомирській області, через що її пісні наповнені мотивами рідного краю. У 1953 році вже з своїм чоловіком переїхала в його рідне село Городецьке. Проживає по вул. Дружби, 1. Нещодавно помер її чоловік і син, тому жінка співає неохоче і сумні пісні. Говорить, що вона одна знає їх до кінця. Займається випічкою, якою потім пригощає невістку та онуків, які також мешкають в селі.
17. **Грищенко Василь Кирилович.** Народився в 1941 році в с. Городецьке і одружився на Кузьменко Ніні Корнійівні. Зараз має дітей та онука, яких витішив дитячими забавлянками.

ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАДИЦІЙНИХ НАСТІННИХ РОЗПИСІВ УМАНЩИНИ

Для найглибшого осмислення культурної спадщини досліджуваного села подаємо дослідження О.С. Найдена «Орнамент українського народного розпису. Витоки. Традиція. Еволюція» про настінні розписи історичної Уманщини початку ХХ століття, зокрема й села Городецького.

**Вазонка – наскрізний мотив настінних розписів Уманського краю
(за матеріалами, зафіксованими К.І. Кржемінським та М.І. Горбачевським
на Уманщині у 1918 – 1923 р. р. ХХ ст.)**

Трансформацією Світового Дерева у декоративно-прикладному мистецтві є “вазон”, який є найулюбленішим, найбільш розвинутим і в значній мірі художньо автономізованим орнаментальним мотивом настінних розписів Уманського краю.

“Вазонка” Софії Гуменюк

Орнаменти настінних розписів Уманщини початку ХХ ст. нам відомі з малюнків художника, мистецтвознавця та педагога К.І. Кржемінського та його учня М. І. Горбачевського, котрі обстежили близько 20-ти сіл історичної Уманщини. Весь здобутий матеріал став основою ґрунтовної праці “Стінні розписи на Уманщині”.

Як стверджують вчені, у настінних розписах на початку ХХ ст. “вазон” часто виділявся своїми значними розмірами, а “іноді навіть “випадав” із архітектурно-ансамблевої єдності розписів” [1, 137].

Дослідник Б.С. Бутник-Сіверський зазначає, що у розписах хат в окремих регіонах України “вазони” вирізняються крупними формами [8, 8]. Це дає підстави розглядати “вазон” як самостійний мотив, що групує найбільш характерні елементи орнаменту настінних розписів.

“Вазон” виконував не лише декоративну, художню функцію, але й символічну-змістову, фольклорну, збережену чи ж відновлену в фольклорній пам’яті народу.

Як зазначають К. Кржемінський та М. Горбачевський, у “вазонах” настінних розписів історичної Уманщини початку 20-х років “не важко впізнати рудиментарний образ “Світового дерева”, “Чудесного дерева” або “Дерева життя”, що є графічним виразом одного з найстародавніших загальнолюдських уявлень про устрій світу, про вертикальну систему градацій і перетворень у ньому” [4, 165]. Відгомін первісного культу “Світового дерева”, симетрія якого означає встановлення зв’язків між частинами світу Землі, небесної та інших сфер і припинення хаосу, ми спостерігаємо у зображенні рослин, що вертикально піднімаються у розписі.

Підтвердженням зв’язку “вазона” настінних розписів із сюжетом “Світового дерева” є силуетне зображення птахів чи в його кроні, чи біля

Степанида Король. 1935 р.

с. Городецьке Уманського району

основи стовбура. У таких композиціях, що досить часто зустрічались в 20-х роках на Уманщині (судячи із зарисовок М. І. Горбачевського) й дещо рідше в селах Поділля, птахи зображувались як парно-симетрично оберненими один до одного, так і парно-симетрично повернутими в різні боки. Останній автентичний варіант особливо характерний для ідеограми “Дерева життя”, зокрема зображеної у вигляді заставки українського Євангелія 1594 р., опублікованої Я. П. Запаско.

“Вазон” – один із найбільш розповсюджених мотивів в українському народному мистецтві. Крім настінних розписів він зустрічається в орнаментах вишивки, килимів, кераміки, розписів на скринях, ставнях, у витинанках. Однак він також розповсюджений у декоративній орнаментиці й монументальному живописі багатьох європейських і азійських народів та країн часів середньовіччя, епохи Відродження, у декоративному мистецтві бароко, рококо, класицизму.

Близькі до “вазонів” рослинні мотиви, окремі елементи яких, а нерідко й принципи схематичної побудови, нагадують настінні орнаменти Уманщини, зображені на килимах, знайдених у Гірському Алтаї, датованих V ст. до н. е. [7, 102]. Подібні “вазони” зображені на різних предметах у різних народів світу. Це досить красномовно свідчить про історичні зв’язки “вазонів” народних килимів, писанок, вишивки, настінних розписів з подібними мотивами у мистецтві різних епох і регіонів, про широке розповсюдження “вазонів” як космологічної знакової системи світоустрою [7, 101].

З більшою певністю можна говорити про унікальність “вазонів” настінних розписів Уманщини початку XX ст., з особливо образною архаїкою й наближеністю за композиційними схемами і, у деяких випадках, за витлумаченням рослинно-геометричних елементів, до “вазонних” мотивів українських рушників і килимів.

“Вазони”, зафіксовані М. І. Горбачевським у селах Піківець, Городецьке, Дмитрушки з трикутником біля основи, хрестоподібним завершуючим

елементом й трьома парами гілок, що відходять від осової лінії, побудованих за принципом мотиву “сосонка”.

Так само у “вазонах” Уманщини, в окремі геометричні елементи мовби зафіксовані на стадії переходу в рослинні. Характерна також наявність у “вазонах” Уманського краю рослинних елементів, які нагадують листя, гвоздику, тюльпан. Також зустрічаються різноманітні образи хвойних і листяних дерев.

“Мотив вазона, – зазначає дослідниця Г. Маслова, – став одним із центральних в українському народному мистецтві, особливо у розписах [5, 102]. Вона вирізняє розкішність українських “вазонів”, різноманіття “вазонів” Уманщини початку 20-х років ХХ ст., таких же схематичних за конструкцією, як і мотив дерева. Про зв’язок “вазона” з деревом Г. Маслова висловлює справедливе, на наш погляд, припущення: “Певно, вазон іноді осмислювався як дерево. Жінка часто з’єднується з деревом в одну фігуру, її плаття зливається з трикутним підніжжям дерева. Розправши широкі віти, дерево неначе зливається з жіночою постаттю... птахи розміщені на гілках і під деревом...” [5, 102].

Типи і варіанти елементів основи “вазонів”. У “вазонах” настінних розписів України початку ХХ ст. елементи, що становлять основу дерева-квітки зустрічалися у безлічі варіантів і модифікацій.

Найбільш вживаним є трикутник, який хоч і поширений по всій Уманщині, однак судячи із зарисовок М. Горбачевського, у найбільшій кількості зустрічається в “вазонах” сіл Дмитрушки і Войтовка, особливо зображених на печач.

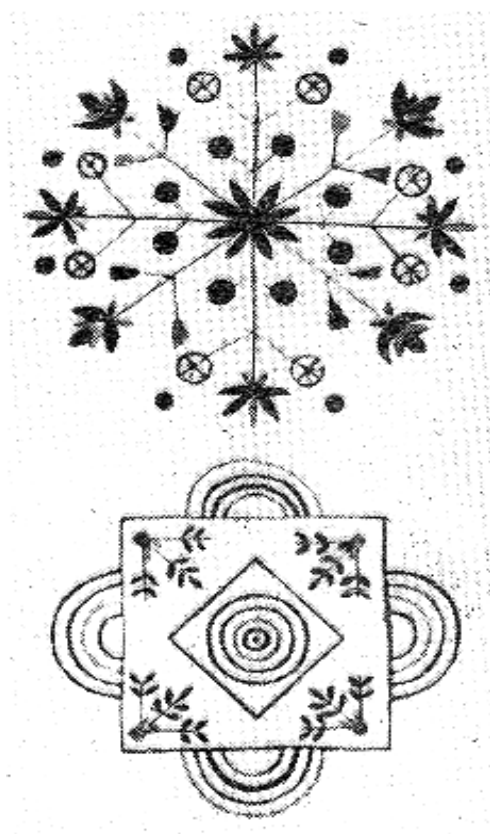
Наступним за частотою вживання є елемент, який нагадує силуетно-зображений горщик для квітів. Найчастіше він зустрічається в с. Городецьке, Кузьмина Гребля, Вільшана Слобідка. У меншій кількості зустрічаються основи “вазонів”, що нагадують неглибокі мисочки, чашечки з вушками, блюдця, бокали, круги, кільця, зірки, прямокутники, квадрати, рисочки, розетки з листя.

Можна зробити припущення, що форма “вазонки” у настінних розписах на Уманщині, як і в інших місцевостях та інших видах мистецтва, історично більш пізня, ніж трикутник, круг чи зірка. Про це свідчить відсутність її в композиціях найбільш архаїчних за конструкцією й елементами.

Про втрату колишніх функцій без придбання нових говорить той факт, що “вазонка” у багатьох випадках щодо усього мотиву має малий, незначний розмір і, гублячись серед рослинного орнаменту, створює враження або елемента рудиментарного, або такого, що тільки-но зароджується. Іноді пишній, різноманітно деталізований рослинний мотив виростає з мізерного, невиразного горщика чи блюдечка, майже злитий з іншими елементами.

Все це дає підстави вважати, що “вазонка” – квітковий горщик – колись давно був елементом, введеним у систему мотиву з метою надати йому рис “натуральності”, і вже згодом формалізувалась, стала постійною. Це явище аналогічне тому, яке О. Потебня стосовно народної поезії розцінив як “вивітрювання” предметного значення слів. Наприклад, те, що в колядках було вставним, випадковим, будучи “втягнутим у формальний спів... стало постійним” [6, 89].

Причиною введення “вазонки” у рослинний мотив, очевидно, стали обряди, в яких одним із ритуальних елементів був горщик і рослина. Так, О. Потебня, розкладаючи низку народних пісень, у яких дерево “є образ із моравським звичаєм, коли колядники носять... березову чи хвойну гілку, прикрашену яблуками, шматочками сукна, устромлену в горщик” [6, 90]. Не виключено, що цей звичай в далекому минулому став однією з окремих, випадкових причин появ

*Малюнок на стіні,
с.Городецьке, повіт
Умань, 1923-1927 рр.*

горщика в орнаментному мотиві дерева й наступного його закріплення.

Було зафіксовано “вірування у вишневу гілку” серед жителів Уманщини. Згідно з їхніми розповідями, на свято Катерини (7 грудня) дівчата відламують вишневу гілку і садять її в горщик чи пляшку із землею, а потім кожний день від Катерини й до першого “святого вечора” поливають з уст. Якщо зацвіте на “святий вечір”, значить “цвіте доля” – дівчина вийде заміж.

Основні схеми побудови “вазонів”. К. Кржемінський і М. Горбачевський виділяють кілька типів композиційних схем мотиву. Це перш за все “вазони” з вертикальною домінантною побудови, прямою, чітко визначеною вістовою лінією – стовбуром чи стеблом, із більш чи менш чіткою тричастинністю композиційного розподілу мотивних акцентів: основа, середня частина й завершуючий елемент. Такого типу “вазони” становлять абсолютну більшість. Вони умовно вписуються у вертикально поставлений витягнутий ромб, прямокутник чи овал. За нечастими винятками всі типи “вазонів” Уманщини початку ХХ ст. та їх варіанти свідчать про втілення символічного образу дерева, а не трав’янистої рослини.

Образ дерева “вазонів” Уманщини за низкою ознак перегукується з образом фольклорно-пісенного дерева, відомого як “Чудесне дерево”, “Щасливе дерево”, що глибинними витоками сягає переказів про “Світове дерево”.

Про силу й тривкість фольклорної пам’яті народу, зокрема пов’язаної з образом “Світового дерева”, свідчить низка українських колядок, наведених і прокоментованих О. Потебнею. Однак, за переконанням учених, було б неправомірним розглядати настінний розпис як прямі ілюстрації пісенних мотивів. Скоріше можна говорити про деяку нормативну сюжетну і смислову спільність, зумовлену синкретичністю мистецтва, створюваного у селянському середовищі. Тому зовнішні, формальні, й внутрішні, смислові, риси “вазонів”, що відповідають рисам пісенних образів і мотивів, слід розглядати як аналогії, що мають місце внаслідок спільності колективних світоглядних принципів фольклорного осмислення світу [6, 90].

Мотив “вазон”, фольклоризуючись в міру того, як настінний розпис перетворюється в цілісну мотивну орнаментальну систему, все тісніше пов’язувався у свідомості селян з пісенно-фольклорним образом дерева в різних мотивно-сміслових і формальних його модифікаціях.

“Вазон” Уманщини з прямою чітко визначеною вертикальною лінією стовбура й вертикальним тричастинним розподілом композиційних акцентів можна розглядати як графічну паралель фольклорному мотиву численних колядок, виділених О. Потебнею в групу “Чудесне дерево”. Аналогічними тут є смислова тричастинність дерева колядок й композиційна тричастинність дерева “вазонів”.

Тип “вазонів” із трьома стовбурами чи стеблами зрідка зустрічається на Уманщині, наприклад “вазони”, нарисовані М. Горбачевським у 1922 р. в с. Войтовка у 1921 р., у с. Піківець у 1923 р. співвідноситься з пісенним деревом, що складається з трьох прутиків, основою яких служить камінь:

Ой, в чистім полі камінець стоїть...

На тім камінці три прутки ростуть [4, 67].

Ці “пруги” – “калиновий”, “малиновий”, “горіховий”. На першому – сокіл, на другому – зозуля, на третьому – бджоли. Тут той самий образ “Дерева життя” з вертикальним тричастинним членуванням. К. Кржемінський робить припущення, що “рай-дерево” з трьома стовбурами й трьома верхівками в “зниженому” побутовому плані стало уособленням сім’ї, її моделлю – символом – батько, мати, діти:

*Влохи, кують, церкву будують,
З трьома верхами, з трьома вікнами,
В первім віконці – ясне сонце,
В другім віконці – ясний місяченько,*

*В третім віконці – яснії зірки.
Ясний місяць – сам господар,
Ясне сонце – господинька,
Ясні зірки – єго дітки [4, 92].*

В окрему групу дослідники виділяють “вазони” з птахами. Сміслова роль останніх була на початку 1920-х років значно послаблена. Однак, окрім “вазонів”, птахи на Уманщині зображувались у “віночках” і над вікнами з зовнішнього й внутрішнього боку, просто на стінах. Судячи із зарисовок М. Горбачевського, птахи у поєднанні з “вазонами” зустрічалися в селах

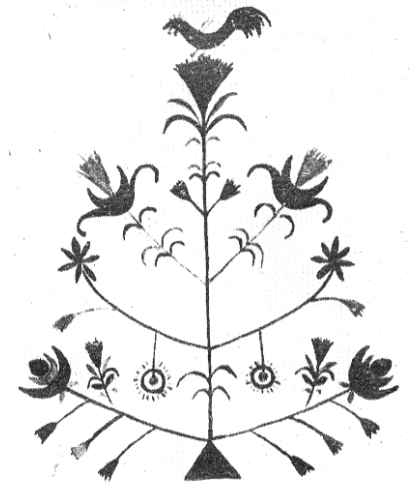
Дмитрушки, Городецьке і Кочубіївка, на стінах і над вікнами – в селі Кочубіївка. Причому, якщо птахи у “вазонах” мають слабкі ознаки приналежності до якогось виду, то птахи над вікнами – за всіма ознаками півні.

Зображення птахів над вікнами аналогічні фольклорному мотиву українських колядок і щедрівок, виділених О. Потебнею в окрему групу, за змістом пов’язану з вранішнім пробудженням хазяїна. Це пробудження символічне, оскільки птахи провіщають “радість на дворі”, “початок весни”, символізують поєднання, розвиднення й радощі. Так, в українській щедрівці зустрічаємо:

Прилетіла ластівочка,
Сіла собі під віконце,
Стала вона щебетати...

О. Потебня також виділяє у слов’янських піснях мотив птахів, що приносять “три знамення”, добрії вісті. Серед знамень – колосся й виноградні грони, що пов’язано з очікуванням багатого врожаю. У більшості “вазонів” птахи зображують статично. Вони ніби вічно перебувають на гілках дерева чи біля його підніжжя. Це свідчить про наявні тут відголоски стабілізованого фольклорного образу “Дерева життя” з птахами [6, 111]. Однак сам процес створення “вазона” на стіні, характерний для Уманщини, коли спочатку наносяться лініями стовбур і гілки, що від нього відходять, а потім вже пишуться листя і квіти, що відображають етапи поступового їх розвитку, аналогічний вираженому у низці українських колядок процесу виникнення, виростання й остаточного оформлення “Чудесного дерева”.

Образ дерева з птахами, втілюваний у “вазонах” Уманщини, має ряд аналогічний з фольклорними пісенними “щасливими” деревами, а також – з більш давнім, що походить з далеких переказів, символом світоустрою – “Світовим деревом”.

**Малюнок на стіні,
с.Городецьке, повіт
Умань, 1907-1909 рр.**

“Щасливим деревом” в українських, російських, білоруських й інших слов’янських й неслов’янських піснях частіше буває сосна, дуб, явір, ясен. У деяких “вазонах” настінних розписів Уманщини риси саме цих дерев найбільш виразно проступають крізь умовність геометризovanого орнаменту. Є навіть “вазони”, єдиним рослинним елементом яких є листя дуба, наприклад “вазон” зарисований у с. Піківець у 1921 р. , або голки “сосонки” [4, 79].

“Чудесне дерево” з птахом на верхівці чи у гілках та рибою або змієм біля кореня являє собою один із розповсюджених образів народних пісень.

Сучасна орнаментика стін у селі Городецьке

ФОЛЬКЛОРНО-ЕТНОГРАФІЧНА СПАДЩИНА СЕЛА ГОРОДЕЦЬКЕ

Весільна обрядовість

Обряд весілля в селі Городецьке, записаний у 2008 – 2009 рр. в цілому ідентичний з обрядами, які побутували на Уманщині.

Дівчата виходили заміж у 15-17 років; хлопці одружувалися у 18-20. Найчастіше весілля справляли восени, після Спасівки:

*Покровонько, Покровонько,
Покрий мені головоньку,
Щоб я жінкою була,*

*Щоб мені весело жилось
З чоловіком молоденьким,
З дитятком веселеньким...*

Спочатку одружували найстаршу дитину в сім'ї, а за нею, по чергово, інших. У народі ніколи не схвалювали гонитву за багатством в одруженні.

*Теши, сину, яворину,
Роби з неї клина,
Сватай, сину, сиротину,
Буде господиня.*

Майже по всій Україні весілля починалося сватанням. Від нареченого до нареченої йшли старости. Для цієї ролі вибирали розумних і поважних людей. У хаті нареченої вони починали традиційну розмову про полювання, про куницю, про товар, купців і, нарешті, просили батьків нареченої видати дочку заміж за парубка. Дочка в цей час колупала піч. Якщо батьки і дівчина давали згоду, обмінювалися хлібом, запивали могорич; дівчина перев'язувала старостів рушниками, а нареченого – хусткою. У разі відмови дівчина виносила гарбуза.

Наречена із старшою дружкою, а наречений із старшим дружком запрошували на весілля.

На дівич-вечорі сплітали вінки, прикрашали гільце. Гільце ставили у хлібину або цеберку з житом. Прикрашали гільце калиною, пучечками вівсяних та житніх колосків, васильками, цукерками, стрічками. На дівич-вечорі багато співали.

Розламування гільця наприкінці весілля означало прощання з дівуванням.

Брат нареченої розплітав сестрі косу; символічно продавав наречену молодому.

Дівчина з роду молодого – світилка з «шаблею» пильнувала, щоб не згасла свічка при посаді молодих, була дуже уважною до всіх за столом.

Основною фігурою на весіллі був староста. В його обов'язки входило виголошувати промови при сватанні та благословенні, обводити молодих довкола столу, виносити і вносити з комори коровай, ділити його тощо.

Батьки молодих благословляли дітей до вінця, зустрічали їх, коли ті приходили з церкви, проводжали дочку в дім молодого і з дому молодого до молодої. Старша сваха разом із старостою брала участь в обміні подарунками, хлібом.

Усі весільні гості називалися «свати», «свайбові». Старостів перев'язували рушниками, а на шапках і сорочках їм пришивали квіти, часом ще й колоски.

Здавна жодна весільна трапеза не обходилася без короваю. Найпоширенішою формою весільного хліба в Україні була кругла паляниця, оздоблена квітами, шишками, пташками з тіста. На весілля випікали хліб для сватання, запрошення гостей і обдаровування коровайниць, для благословення молодих, для родичів наречених, дружок молодої, для обміну між сім'ями молодих, для «викупу» молодої, для батьків молодих, для освячення шлюбного ложа і т.д.

Коровайницями обов'язково мали бути жінки, які мали злагоду в подружньому житті. За народним повір'ям, щоб був урожай, воду після миття рук, при замішуванні короваю виливали під фруктові дерева або на тік. Під час випікання короваю танцювали з діжею, піднятою на руках. При цьому теж співали.

Головним весільним днем була неділя – виряджання і зустріч весільного поїзда. Молодих зустрічали і виряджали з хлібом і сіллю, а бувало, що й з медом.

Кожна весільна дія мала свій пісенний супровід. Залежно від обставин, – наприклад, коли одружували сироту чи коли зять ішов у прийми, – змінювалися й відповідні пісні.

Висока поезія і мудрість збережені у весільному дійстві, піснях, повір'ях, примовках історичної Уманщини.

Від респондентів ми почули: «Як приходить рано, як рано в неділю приходить за нівестою. То що, він приходить, приносить букет, старости приходять, перев'язани рушниками і з двома хлібами. На ранок, на ранок приходить. Це тільки з цим, з боярином приходить, приносить гільце, раніше колись так приносив гільце. В нареченої, значить... Він приносить пусте, не уквітчане. З дому гільце приносить пусте сюди. Одне остається в нього. Два гільця повинно бути. Одне – це рано йде до нареченої, значить... Ховають її, дружки ховають. Когось підсадну особу, ну когось вдівають замість нівести, десть там ховають і не пускають. А вона в цей період десть ховається в якійсь другій кімнаті, там чи ну... Прийшов, відкрив – не вона. Почав шукати, ну, знаходить і всьо. Тоді... А перед тим співають, як заходять тільки в хату, співають що «На день добрий тому».

*На день добрий тому,
Хто в цьому дому.
Старому й малому,
І Богові святому.*

*І перший раз,
І другий раз,
І третій раз.*

Три рази співають, да. А ці відповідають, хатні, хатні нареченої відповідають, що:

*Здорові гості були,
Шо за нас не забули,
Шо за нас нагадали,
На день добрий сказали.*

*І перший раз,
І другий раз,
І третій раз.*

Співають тоді (ці приносять кожуха) свати, ті що приходять :

*Дайте нам кожуха,
Дайте нам стільця,
Дайте нам гребінця,*

*Дайте нам кожуха,
Шоб сіла молодуха.*

А хатні нівести (нареченої) відповідають:

*Ви з дому виїжджали,
Чом (кожуха) стільця, гребінця не взяли,*

*Чом не взяли кожуха?
Не сяде молодуха.*

А тоді, ну, садять вже молодуху. І це, наче, починають розплітати. Колись же розплітали, зараз то вже вона одіта, всьо. А колись розплітали. То, вопшім, пісня, шо:

Брат сестрицю розплітав

І собі кісники (кісник – це лєнта така, шо впліталась в коси (пояснення інформатора)) взяв.

*А де ж він їх дів?
Поніс на базар.*

*Продав жидівці
За чарку горілки.*

А тоді просять, шо:

*Дай мати масла,
Я ж тобі корови пасла,*

*Вигонила на росу,
Дай масла на косу.*

Тоді вже, вже як молодуха готова, все, це ж дружка сідає на стілець. Вже й воно тепер, наче, є. Хто швидше сяде.

Ну, тоді викуп, канєшно. Там договорюються, шо там, чи купляє за гроші, чи не купляє за гроші. Ну, договорюються. А тоді батьки перев'язують родину, ну спочатку (не батьки, а молода) чіпляє собі віночок, тоді роздає дівчатам лєнти і перев'язує старостів.

Ну перед цим, як її знайшли, вона повинна зайти в хату (ну прийшли ж його родичі, наче, перед тим, як вона сховалась), тоді жиніх найшов, вивидить її у світлицю. І вона повинна прийти, «Добрий день» сказати і з усіма родичами, які прийшли, поцілуватися. Це всіх треба було – такий обичай. А зараз не знаю чи роблять таке, чи не роблять, ну колись таке було. Коли, вопшім, мати дає рушники, вона перев'язує своїх старостів, перев'язує цих

старостів його. Ну і кумів... Тепер не знаю, чи перев'язують, чи не. Коло я дочку віддавала, то (рідня в нас велика була), то ми почті всіх перев'язали. Ну тоді вона шо, йдуть розписуватися в ЗАГС.

Тепер гільце. Це гільце остається. Як забирає нівесту, розписались, веде до себе на обід, там виють гільце світилки (з його сторони світилки, а з її – дружки). Вони там виють гільце. Значить:

*Молоде князя встало,
Дві квіточки взяло,
До гільця прив'язало.*

*До гільця-гілечка,
До самого вершечка.*

Це така пісня. Таку пісню співають дружки. Ше така пісня є:

*Не йдіть дружки
З нами гільця вити.
Звоєм ми самі,
Краща, як із вами
(Краще як із вами).*

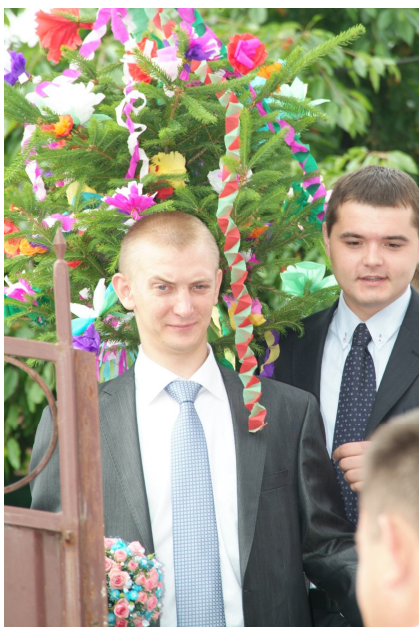
*З цимбали, з музиками,
І з молодими (не...)
І з молодими боярами)
З скрипками, музиками,
З молодими боярами.*

Це, наче, вони співають. Звили вони це гільце, тоді увечері, де... Це гуляють там вони, цего, увечері, ну вже просяться, шо, додому, дружки просяться додому. Там співають пісню, шо... Як же ця пісня?

*Вже би я (ну, вопшім, як називають її) нагулялась
На вороному коні,
На тестьовому дворі.
А ше одна пісня:*

*Рости сосонко догори,
Догори гілячками.*

*Іди (допустім Наташа) додому
З своїми дружечками.*

Це така ше пісня була. Там вони ше другий раз сідають обідати, ввечері йде додому. Бере своє гільце те, і приносить уквітчане гільце. Йде боярин спереду і несе це гільце. Приносить додому. Оставляє це гільце тут. Дружки (то світилки вили там), а тоді дружки виють це гільце, о, своє, і це гільце повинен ввечері, він повинен забрати його

туди до себе. Вопшім, як міняються. А це гільце, шо він приніс... Ріжуть коровай і по-кусочку ріжуть гільця. Кожному давали. Називають, шо: «Десь в нашого молодого, молодіє є хрещений батько, хрещена мати». Сам перед хрещених батьків. Батьки виходять, дають подарок. Тепер воно не то, всі, раз – віддали та й всьо. А тоді батьки виходять, дають на тарілку, на одну тарілку подарок (ну колись і батьки дарували, наче). Ну, в молодого... Це в молодіє йде дарування батьків, а в молодого частування. Частують, це горілку. Називають усіх своїх родичів і горівкою частують. Ті в своє время кладуть гроші. А тут вже в цих, в дружки, той в молодіє, ріжуть гільце, ріжуть коровай. На одну кладуть тарілку, допустім, подарок хрещеної мати і батька, кладуть, допустім, хустку і рубашку. Сюди кладуть кусочок гільця і коровая, і сюди кладуть, на двох тарілках. Приходять батьки, забирають і кладуть подарок в цю тарілку. Ну, колись так було хустки, рушники. Коровай забирають. Допустім, ви мені осьо даєте: хустка, коровай і гілечко. Я це забираю, це моє, а на то місце кладу або гроші, або подарок молодим.

Увечері, це як вони вже, тоді покривають молоду увечері. Гільце молодіє розрізане. Ну шо... Ше вкінці, як оце оці музики, уже це, наче, ріжеться коровай, щоб осталась підешва. Це музикам.

Коровай ріже два старости (один староста з його руки, один староста з її руки) і боярин.

Боярин : «Десь в нашої молодіє, молодого є батько хрещений (там чи тітка, чи дядько, чи хто, чи брат, чи сестра)». А свати ріжуть. Один його, його сват ріже гільце, а її сват ріже коровай. А тоді вже притоптують, наче, цей коровай, б'ють тарілки, танцюють. А молоду тоді покривають. Покривають молоду, того, свахи. Стають взаді на лавці, наче, розбирають молодуху, знімають фату, всьо... А тоді беруть велику хустку. Чи велику, чи котру мама... Перед цим ше, перед цим мама кладе на тарілку, оце як мають покривати, кладе на (не перед цим, не зараз.. ну да...). Ну в деяких було так, шо якщо приходит увечері, викупляю хустку...(Ага, правильно...). Увечері ше приходить, привозить молоду від себе(він забрав до себе на обід і ввечері як привозить,

шоб цей коровай різати), на порозі мама хустку, на тарілку кладе хустку. Цей жиніх викупляє цю хустку, кладе собі в карман. Цею хусткою вони її закутують. А як мають її покривати, мама кладе хустку окремо на, цего. І там жиніх викупляв. Кладе на тарілку хустку велику, обично кладе велику хустку. І тут співають пісню:

*Що ж то принесено,
На столі положено.*

*Чорна як каглянка,
Груба як раднянка.*

Це співають за цю хустку. А тоді співають, шо... А, почали її, наче, знімати фату, чи ленти там. Раньше, раньше було так, шо ленти (ну, тоді ж була молодуха, не так як з фатою, а з лентами), то раньше ленти ці вони забрали, поклали перед нею і пробують закутати. Вона весь час зніме цю хустку. Вопшім, ці свахи закутають, то трохи втомляться. Та співають, шо:

*Боронися дівко,
Несе сваху дідько.*

*Як покриють чужі люди,
То горе тобі буде.*

Такі слова ше кажуть. Ну там, вопшім, закутали. Беруть знімають її букет, його букет. Чіпляють поверх хустки – червона лента і з правої сторони букет, два букета їй. Червона лента означала, що наречена незаймана. Так вона в цьому наряді на другий день повинна ходити, так з цьою лентою і з цим всім.

Свахи покривають, як її розібрали вперед, а тоді стають і «покривають» (Записано від Чупрун Ніни Олександрівни, 1959 р.н.).

Торчини:

*У четвер рушники торочать,
У п'ятницю прибирають,*

*У суботу коровай місять,
А в неділю на весілля просять.*

*Ми на коровай ішли,
Пів копи яєць несли,
Передибали хлопців,
Та побили яйця в коробці.*

*Зробили мені біду,
З чим же я на коровай піду.
Я додому тай вернулась,
По горищах тай метнулась,
Іще копу знайшла,
І з цим же я на коровай пішла.*

(Записано від Паламарчук Тетяни).

Сватання:

*Ой, дай, мамо, масла,
Ой, дай, мамо, масла,
Я ж тобі корови пасла,
Гонила на росу,
Дай масла на косу.
Ой, дайте нам стільця,
Ой, дайте нам стільця,*

*Дайте нам гребінця,
Дайте нам кожуха,
Щоб сіла молодуха.
Ви з дому виїжджали,
Чом кожуха не взяли?
Ні стільця, ні кожуха,
Щоб сіла молодуха.*

(Записано від Кузьменко Софії Макарівни).

Молодий:

*На день добрий цьому,
А хто в цьому дому,
Старому й малому
Богові Святому.*

*Добрі здорові були,
Що нас не забули,
Що за нас не забули,
«Добридень» сказали.*

(Записано від Стомер Ніни Миколаївни).

Запросини на весілля:

*Нас просили на весілля,
А на мені сорочка не біла.
Піду я попід хати сорочки просити:
- Кумушко, ти голубочко,
Позич мені сорочки,
З широкими рукавами,*

*З вишитими поликами.
- Не позичу, голубочко,
Не позичу, кумушко,
Треба було літом не спати,
Треба було на сорочки прясти.*

*Просив батько й мама, і я прошу
На хліб, на сіль, на весілля.*

(Записано від Доленко Тетяни Федорівни).

Весільна

*За туманом нічого невидно,
За туманом нічого невидно.
Тільки видно дуба зеленого,
Тільки видно дуба зеленого.
Під тим дубом криниця стояла,
Під тим дубом криниця стояла.*

*В тій криниці дівка воду брала,
В тій криниці дівка воду брала.
Тай побила золоте відерце,
Тай пустила золоте відерц.
А хто ж те відерце достане,
То й зі мною на рушничок стане.*

(Записано від Рибаченко О.І, Юрченко З.Ф.)

«Обізвався козак молоденький»

*Обізвався козак молоденький:
- Світи, місяць, зорі.
Я перейду гори,
До милого на розмову*

*Світи, батьку, з нічку,
Світи, батьку, свічку.
Я перейду нічку,
До милого на всю нічку.*

(Записано від Рибаченко О.І, Юрченко З.Ф.)

*Ми на коровай ішли,
Пів копи яєць несли,
Передибали хлопців,
Та побили яйця в коробці.*

*Зробили мені біду,
З чим же я на коровай піду,
Я додому та вернулась,
По горищах та шатнулась,
Іще копу знайшла,
І з цим же я на коровай пішла.*

«Ой, лугом іду коня веду»

*Ой іду коня веду
Розривайся луже
Сватай мене козаченьку*

*Люблю тебе дуже
Ой сяк же я козаченьку
Сім пар голів мала.*

(Записано від Рибаченко О.І)

*Не стій коло печі,
Да на тобі золотії речі,
Ти ж собі речі спалиш,
А нам коровай збавиш.*

*Піч наша регоче,
Короваю хоче.
А челюсти усміхаються,
Короваю сподіваються.*

(Хто кого переспіває: дружці світилки):

*- Чого ж ви дружки стоїте,
Чом ви додому не йдете?
Не ви нас просили,*

*Щоб ви нас гонили.
Просили нас добрі люди,
Сорому нам не буде.*

*Зарізала мама півня,
Поставила на припічку пір'я,
А наш батько пердун,*

*Бо все пір'я роздув.
А ви дайте по чарці,
Ми б зібрали по пір'їні.*

(Найстарша коровайниця):

*Не стій коло печі,
Бо на тобі золотії речі,
Ти ж собі речі спалиш,
А наш коровай збавиш.*

*Піч наша регоче,
Короваю хоче,
А челюсти усміхаються
Короваю сподіваються.*

Розплітання

*А брат сестрицю все розплітає,
Все рожу споминає,
А брат сестрицю все розплітає,
Ой, не йди сестро,
Молода земле,*

*Ще й рожка не розцвіла,
Ще й рожка не розцвіла.
Рожка перецвіте,
Цвіт обсиплеться,
Кому ж ти залишишся,
Кому ж ти залишишся?*

*Сестра сестру чеше,
Піддівками креше.
Чешишь, косо, дрібно,*

*Сестро, моя рідна,
Чешишь, косо, дрібнесенько,
Сестро, моя ріднесенька.*

(Після вінчання).

– Дякуймо попонькові,
Як свояк батенькові,
Що він нас ізвінчав,

Не багато узяв,
Півтора золотого
Із зятя молодого.

Старша дружка полізла на
хату,
Роздерла пупа на лату,
Цицькою кабана вбила

Перднула – обшмалила,
Постяла – обполоскала.
І буярина ополоскала.

А у танці дружка скаче,
А за нею байстрючок плаче.
А сват добрий,

А сват добрий,
А сваха лихая.

Січеная калинонька, січеная,
Маруся – звінчана,
чорний чобіток на нозі,

перстень золотий на руці,
Що купив Іван на торзі,
А на торочини торгував.

Випроводжає на ніч ненька:

Випроводжай мене ненько,
Випроводжай мене ненько.
А що мені маєш дати, то дай,
Бо не буду ночувати з тобою,
Приїжджали ще вчора за мною.

Свахи співають на новобрачну ніч:

А свашечки, голубочки, просимо вас,
Як прилетить наша Юлька з вечора
до вас,
Ви її не бийте, не хайте,
Тільки її хорошенько примовляйте.

Котилася бочка дубілка,
А в тій бочці маленька дірка.
Молодого чопик довгенький,
Достав медок дороженький.

На другий день свахи співають:

*Щоб вам свату
Бджоли повздихали,
Щоб вам свату*

*Яйця повсихали,
Ще й те, що спереду,
Бо не дали меду.*

(дружки на страву):

*Я борщу не хочу,
І ложки не вмочу,
Дайте нам того трошки*

*Що висять з ложки ножку,
Дайте нам макарана,
Нас затірка наказана.*

(Записано від Забальської Валентини Антонівни,
Пустовіт Марії Трохимівни):

Псалма

«Ой мамо, мамо, горе без тебе. Все мучить мене ця пустота, про любов твою забути важко, ти вчила мене про Христа. Які стремління свої любові».

(Записано від Паламарчук Тетяни 1936 р.н.)

*Лежить тіло неживоє
І не може говорить.
Ви прийдіть брати і сестри,
Моє тіло хоронить.*

*Там, де впадуть ваші сльози,
Там, виросте трин-трава,
Там я буду спочивати,
Аж до страшного суда.*

(Записано від Доленко Тетяни Федорівни.).

«По той бік гора»

*По той бік гора крута,
Межи тими крутими горами
Сходила зоря!
Ой то не зоря –
Дівка молода.
Пожди, пожди
Молода дівчино,
Дай, куме, води,*

*Кінь води не п'є
Копитами б'є,
Стережись молода, дівчино,
Бо він тебе вб'є,
Хоть він мене вб'є,
Жалю не буде,
Бо є менша сестриця,
Яка заміж піде.*

(Записано від Стомер Ніни Миколаївни).

«Що в нас у покосі?»

*Що в нас у покосі
Коло воріт плаче,
Молода дівчино?
А ти мій синочку
Клич її до хати.
А ти будеш батько,*

*Вона буде мати.
А ти будеш батько,
Вона буде мати.
І назвете сина
На ім'я Степана.*

«Піду в ліс по калину»

*Піду в ліс по калину
Та вирву я щонайкращу квітку,
Та запхну за білу намітку,
Коли б мені ягід не душити,
Коли б мені розум не гнівити,*

*Бо в мене рід пишний,
Бо в мене батько веселий,
В мене ненька старенька,
Щоб була веселенька.*

(Записано від Вишнівської Надії Данилівни).

Купальська обрядовість

«Танцювали, молодь танцювала у вінках, у лентах, танцювали. Увінчували, цю, вербу. І, цей, співали пісні весільні» (Записано від Паламарчук Тетяни Сидорівни, 1936 р.н.).

*Ой летіло помело
Через наше село, сто пудів.
Сам собі соловейко гніздо звив,
Ще й до себе зозуленьку принадив.*

*Лети, лети, зозуленько, зі мною,
Будеш мені вірною жоною.
Обліта я три сади, три городи
І не знайшов я такої як ти».*

- А у Вас було таке, що хлопці перестрибували через вогнище?
- А як же, перестрибували.
- І дівчата також перестрибували?
- І дівчата стрибали.

- Що це символізувало – перестрибувати через вогнище?

- Ну було це, як перестрибнути через вогонь, вся нечисть від тебе відходила. Того що, перепригнув вогонь – нечисть ніколи до тебе не підступить. Бо зараз дуже нечисть підступає і Божий ангел сидить на плечі (він хоче зробити добро), а цей всьо наперекір на лівому сидить, і всьо хоче, щоб було не так (ти своїй подрузі жилаєш добре, а він тобі не дає, щоб нарощне в тебе з нею було таке шось).

- Ви знаєте легенди про купальську ніч?

- От я таке в селі не знаю, а папороті шукали. То щиталось, хто знайде її, той буде на вік закоханий і ніколи не покине один одного.

- А з яких трав плели вінок?

- Всі польові квіти, всі. Особливо – польові ромашки. Там ті, як вони, косарики. Такі ці віночки польові, із якими йшли до ставка. Ми там купались, тоді кидали вінки. Куди який попливе. От мій заносило вліву сторону, і в мене чоловік з тої сторони. А в кого крутився на місці, то в тої означало або вона не вийде замож, або вона погине, да.

- Чи були такі випадки?

- Да, таке, шо не вийшла замуж. Да, є такі.

(Записано від Паламарчук Тетяни Сидорівни, 1936 р.н.)

*Ой Купайло з верби, з верби,
А ти Іване прийди, прийди,
А як не прийдеши на Купайла
Вийде з тебе душа й пара.*

*Ой ти Іване попів,
Чого в погріб летів,
А я у погріб летів,
Бо сметани хотів.
Не стой сметани колотухи,
До тої Галі щебетухи.
Калиночки любі дочки.*

*Тобі мати не журитися,
Тобі мати веселитися,
Чи вороги під ноги,
Загубила твоя дочка пироги.
Чи не тії пироги, що їдять,
А ті, що з ними сплять.*

(Записано від Пустовіт Марії Трохимівни).

*Ой, на Івана,
Ой, на Купала,
Красна дівчина
Долі шукала.
Ой, вийди доле
В чистеє поле,
В чистеє поле,
Зелен лісочок.
Послухай, доле,
Мій голосочок.
Ой, на Івана,
Ой, на Купала,
Красна дівчина*

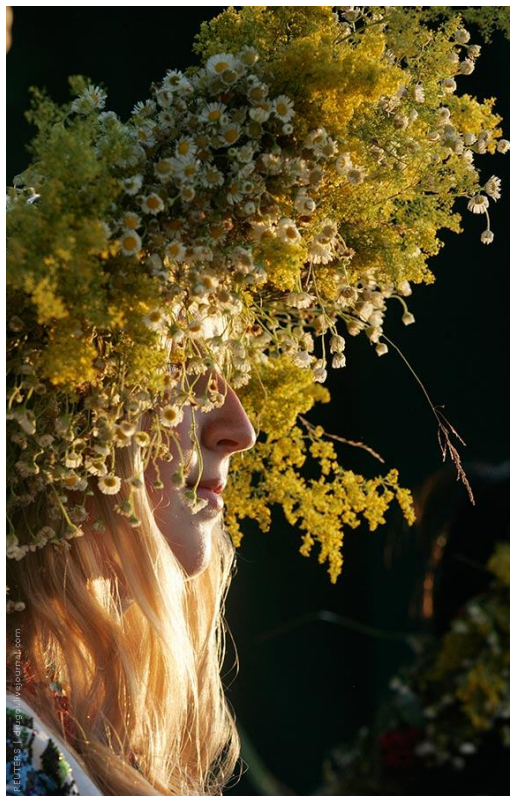
*Долі шукала,
Вінки сплітала,
На річку несла.
На річку несла,
В воду пускала.
Своєї долі та й вгадала.
Ой, на Івана,
Ой, на Купала,
Красна дівчина
Долі шукала.
Долі шукала,
Віночок вила,
Далі водою його пустила.*

*Кругом Мареноньки
Водили дівоньки,
Стороною дощик іде,
Стороною,
Та й на мою руженьку червону.
Ой, на горі хвиля,*

*При долині роса,
Стороною дощик іде
Стороною
та й на мій барвінок зелений,
Стороною та й на
мій барвінок зелений.*

*Сьогодні Івана, а завтра Купала,
Рано-вранці сонце зійшло,
Рано-вранці та й на
мою руженьку червону,
Рано-вранці та й на
мою руженьку червону.
Ой, на горі хвиля,
При долині роса,
Стороною дощик іде,
Стороною та й на
мій барвінок зелений,
Стороною та й на
мій барвінок зелений.*

*На Івана, на Купала
Цілу нічку, ніч не спала,
Пароногий віночки
Коло вогнища плела.
Через воду як казала
На Івана, на Купала,
Ворожила мати воду
І віночка не сплела,
На Івана, на Купала
Цілу нічку, ніч не спала.*

Зимова календарна обрядовість Колядки

*Ой, що то за диво,
Стояла в світі новина,
Що Діва Марія,
Сина родила.
Вона його породила,
Вона його увершила,
Чесна мама.
Коли троє панове
До чесного
Несли золота, срібла,
Незмірно зізда світить,
Сповіщає про царя,*

*Нам путь просвіщає.
Вийшов Ірод питає:
- Куди ви йдете?
- Ой, йдемо до рожденного,
Несемо золота, срібла.
Прошу не боріться,
Новорожденому поклоніться,
До мене зайдіть.
Ой, ішли ми не барились,
Сину рожденому.
Поклонімося.
Родженому дари дали,
уклін навіки.*

(Записано від Вишнівської Надії Данилівни).

Маланки

*Наша Меланка не робоча,
На ній сорочка парубоча,
На ополонці полоскала,
Ложку в тарілку впустила.*

Масниця

*Масниця, масниця
Яка ж ти дивна.
Чого в тебе не сім неділь,
А посту одна.*

(Записано від Пустовіт Марії Трохимівни).

Жниварські пісні

*В зеленому гаю,
Василь сіно косить,
А до нього дівка,
дитину приносить,
Василю, Василю забори дитину,
Бо якщо не візьмеш
На покіс покину,
Дам я, тобі, дівко,
Корову з телятком,
Та не признавайся,
Що я її батько.
Дам я, тобі, дівко,
Добрую телицю,
Та кинь цю дитину
В глибоку криницю.*

*Василю, Василю, не підуй кидати,
Бо ти його батько,
А я його мати.
Кладе у косу,
На покіс новенький
Та й бере на руки,
Дитину маленьку,
Тай бере на руки
І несе до хати,
Іде свої мами,
Причини питати.
Мамо, моя мамо,
Що це за причина,
Що в нас у покосі,
Малая дитина.*

Рецепт від гріха

*Нарий корінь слухняності,
Збори квіти душевної чистоти,
Зірви листя терпіння,
Додай квіти лицемірності,
Не впивайся вином перелюбства,
Склади в каструлю добрі справи,
Долий води із сліз каяття,
Посоли сіллю братолюбства,
Додай щедрої шипшини,*

*І порошок покірливості
коріноприклоненія,
Приймай по три ложки в день,
Строку Божого,
Одягайся в шати справедливості,
І не падай у марнослів'я,
Інакше захворієш
Знову гріхом.*

(Записано від Кузьменко Софії Макарівни).

Ой пряла кужелку

Ой пряла кужелку,
Голова болить.
А пішла б я до корчмоньки,
Милий не велить.
Як поїхав мій миленький.
По сіна у степ,
А я тую кужілку
Тай об землю кину.
Лежить моя кужілка,
тай надулася,
а я пішла до корчмоньки
тай напилася.
Ой приходить мій миленький
Із поля до хати,
І питає своїх діток,
А де ж ваша мати?
Цитьте тату, цитьте тату,
Цитьте не кричіте,
Наша мати напилася
Голова болить.
Вставай мила,
Годі вже лежать,
На тобі карбованця

Іди поле жать.
Не pomoже, мій миленький,
Ні руб, ні два,
Вчора пила за корову,
Сьогодні за вола.
Ой, щоб ж ти, моя мила
Здорова була,
Ой, що ти молодого вола
Взяла пропила.
Не pomoже, мій миленький,
Той младший віл,
Є у тебе у ставниці
Вороний кінь.
Кінь вороний,
Сам молодий,
Білі копита.
За тобою, мій миленький,
тільки випити.
А ходили женчики по полях
Та гонили женчиків по домах.
Ідіть, ідіть женчики додому,
Бо в нашої матінки по жнивах.

(Записано від Паламарчук Тетяни).

Забавлянки

Великий палець на вказівний
Однієї руки і навпаки,
І починається переклад пальців.

Українські народні пісні

«Ой, у лузі калина стояла»

*Ой у лузі калина стояла,
Ой у лузі калина стояла.
Ту калину дівчина ломала.*

*Ту калину дівчина ломала,
Ту калину дівчина ломала.
Вона всіх парубків чарувала.*

*Лиш одному нічого не шкодить,
Лиш одному нічого не шкодить.
Він до неї щовечора ходить,*

*А він все ходить,
А він все ходить,
А я все бачу.*

Ой там за гаєм, за гаєм,
стелиться в полі туман,
Часто гуляв з дівчиною,
Часто гуляв з дівчиною
В темному гаю козак.
Гуляли вони, гуляли,
До них циганка прийшла.
- Дай мені ленту червону,
Правду скажу тобі я.
А як не хочеш червону,
То подаруй голубу,
Милий тебе покидає,

Милий тебе покидає.
Милий кохає другу.
А я циганам не віру,
Правду не кажуть вони.
Вийди циганко із гаю
Поки не знаєш біди,
Вийди циганко із гаю
Хай я не знаю тебе.
А циганка з гаю не вийшла,
Стала в гаю на краю
Чує як плаче дічина
Там аж в зеленім гаю.

Дівчинонька гарна, горілочка добра,
Якби мене припросили, я випити годна,
Якби мене припросили, я випити годна.
І здається не в'ється, і здається не п'ється,
І здається нема бірки, нема в чарці горілки.
А хто п'є, тому наливайте,
Хто не п'є, тому не давайте,
А ми будем пити і Бога хвалити
І за нас, і за вас і за неньку стареньку,
Що навчила добре горілочку пить помаленьку.
Пийте, пийте, пийте тут,
На тім світі не дадуть,
Як дійдемо до гробу то вип'ємо хоробу.

«Розпрягайте, хлопці, коней»

*Розпрягайте, хлопці, коней,
Та й лягайте спочивать,
А я піду в сад зелений,
В сад кирниченьку копать,
А я піду в сад зелений,
В сад кирниченьку копать.*

*Копав, копав криниченьку
У вишневому саду.
Чи не вийде дівчинонька
Рано вранці по воду?
Чи не вийде дівчинонька
Рано вранці по воду?*

*Вийшла, вийшла дівчинонька,
Холодної води братъ,
А за нею козаченько
Веде коня напувать,
А за нею козаченько
Веде коня напувать.*

*Просив, проси козаченько,
Вона йому не дала.
Дарував він їй колєчко –
Вона його не взяла,
Дарував він їй колєчко –
Вона його не взяла.*

*Знаю, знаю, дівчинонько,
Чим я тебе образив.
Що я вчора із вечора
Кращу тебе полюбив,
Що я вчора із вечора
Кращу тебе полюбив.*

*Вона ростом невеличка,
Ще й літами молода.
Руса коса до пояса,
В косі стрічка голуба,
Руса коса до пояса,
В косі стрічка голуба.*

*Запрягайте, хлопці, коней.
Годі далі спочивать.
Та й поїдем в степ широкий
Славу, волю здобувать,
Та й поїдем в степ широкий
Славу, волю здобувать.*

(Записано від Паламарчук Тетяни Сидорівни, 1936 р.н.)

«Ой, у гаю при Дунаю»

*Ой, у гаю при Дунаю,
Соловей щебече,
Він усю свою пташину
До гніздечка кличе,
Ой тьох, тьох і тьох соловей щебече,
він усю свою пташину.
Ой, у гаю при Дунаю,
Тай музика грає,
Бас гуде і скрипка грає,
Милий мій гуляє.*

*Ой, у гаю при Дунаю,
Стою самотньо,
Плачу, тужу ще й злидою,
Милий за тобою,
Ой тьох, тьох і тьох соловей
щебече,
Він усю свою пташину
До гніздечка кличе.*

(Записано від Забальської Валентини Антонівни).

«Ой, за гори кам'яної, голуби літають»

*Ой, за гори кам'яної, голуби літають.
Не зазнала розкішоньки, вже й літа минають.
Запрягайте хлопці коні, коні воронії
та й поїдем доганяти літа молодії.
Як догнали, як догнали на камені-мості,
Ой, верніться, літа ж мої, хоть до мене в гості.
Не вернемось, не вернемось, немає до кого
Треба було шанувати як здоров'я всьому.*

«Понад світом стежка»

*Понад світом стежка,
Прямо у село
Їхали козаки
Й було весело,
Їхали козаки
Й було весело.
Обережно конику,
Іде командир,
Ну вже такий гарний,
Славний богатир.
А на вулиці дівчата,
Як маківці ждуть,
А вже наші гарні хлопці*

*Та й додому йдуть,
А вже наші гарні хлопці
Та й додому йдуть.
Відчиняйте тату двері,
Зустрічайте синів.
Послужили для села
І проти ворогів.
Понад ставом стежечка,
Прямо у село
Їхали козаки
Й було весело,
Їхали козаки
Й було весело.*

«Ой, лугом іду, коня веду»

*Ой, іду, коня веду,
Розривайся луже,
Сватай мене, козаченьку,
Люблю тебе дуже.
Ой, як же я, козаченьку,
Сім пар голів мала,
Я б твоєю бородою
Хату замітала.*

(Записано від Рибаченко О.І.)

«Коли б мені, Господи»

*Коли б мені, Господи,
Неділі діждати,
То пішла б я
Знову до роду гуляти.
Сюди- туди, он куди
До роду гуляти,
Сюди- туди, он куди
До роду гуляти.
А у мене рід весь
Гарний та багатий
Будуть мене знову
Добре частувати.
Сюди- туди, он туди,
Добре частувати,
Сюди- туди, он туди,
Добре частувати.
А мій милий, любий,
Дитину колише,
А лихо-свекруха*

*Сидить, язык чеше.
Сюди- туди, он туди,
Сидить язык чеше,
Сюди- туди, он туди,
Сидить язык чеше.
Ой, ну люлі, люлі,
Дитинонько спати,
Пішла мати знову
До роду гуляти.
Сюди- туди, он туди,
До роду гуляти.
Коли б мені, Господи,
Неділі діждати,
То пішла б я
Знову до роду гуляти.
Сюди- туди, он куди,
До роду гуляти,
Сюди туди он куди
До роду гуляти.*

«Терниця»

Ой, терниця, терновая,
Терниця, терниця, терновая
Та й терновая, та й терновая
Та тернова.
Ой, дівчино, молодая,
Дівчино, дівчино та й молодая.
Ой, там ідуть козаченьки,
Ой, там ідуть козаченьки,
Та козаченьки, та козаченьки, та козаки.

Та козаченьки, та козаченьки, та
козаки,
А мій ти, милий миленький,
Мій миленький,
Мій миленький,
Милий мій.
Ой, терниця, терновая,
Терниця, терниця, терновая
Та й терновая, та й терновая
Та тернова.

«Гарна дівка-чорнобровка»

*Гарна дівка-чорнобровка
У дівчини Василяни,
У дівчини Василяни.
Чорні очі, як перлини.
Як була вже неправою,
То вже хлопці чередою.
Та й вже букет великий,
Та й на шпильках черевики,
Та й усе для чорнобривки,
Та й усе для чорнобривки.
Та й була усім на диво,
Та й була усім на диво,
Василяна вередлива.
Кавалерів не ховала,
Той низенький, той високий
Той рудий, той кривобокий,
Той скупий, то одноокий,
А то прилепкуватий, трохи,
А то прилепкуватий, трохи.*

*Головна була причина,
Головна була причина,
Що лукава Василяна.
Все чекала, виглядала,
Молодого генерала.
Та молоді генерали
Щось уваги не звертали.
Хлопці довго не жстирились,
Геть усі пережстинились.
Той узав собі доярку,
Той узав собі доярку,
Той Одарку – куховарку,
А Тиміш жстинився нині
На учительці – Галині.
І лишилась Василяна
Одинока як лозина,
І співає вечорами,
Що на милого чекає.*

«Ой, за ліском»

Ой, за лісочком, сонечко встало
Як сива зозуля та й закувала.
Та й закувала, та й на тополі,
Де дівчинонька ходила в полі,
Та й закувала, та й на тополі.
Де дівчинонька ходила в полі
І стали хлопці поле орати,
Сіли, дівчиноньку стали питати.
- Ой, дівчинонько, вишневим цвітом,
Кого раненько думала стріти?

- Я рвала в полі ромашки білі,
Кого чекала, того й зустріла.
Прийди до мене в садочок, хлопче,
Нікого крім тебе серце не хоче.
Ой, за лісочком сонечко встало,
Як сива зозуля та й закувала.
Та й закувала зозуля у лісі,
Та й закувала зозуля у лісі.
Будемо скоро всі на весіллі,
Будемо скоро всі на весіллі.

«Мав я раз дівчиноньку»

Мав я раз дівчиноньку чепурненьку,
Любу щебетушечку рум'яненьку.
Гей, гей, го у-ха-ха
Дівчина рибочка молода,
Гей, гей, го у-ха-ха
Дівчина рибочка молода.
Посилав я старостів у неділю,
Думав погуляти на весіллі.
Гей, гей, го у-ха-ха
Дівчина рибочка молода,
Гей, гей, го у-ха-ха
Дівчина рибочка молода.
Сьому супротивився батько рідний,

Бо вона багата, а я бідний
Гей, гей, го у-ха-ха,
Дівчина рибочка молода,
Гей, гей, го у-ха-ха
Дівчина рибочка молода.
Думав я пожитися з тої злості,
А вода колодня ломить кості.
Бр-р-р
Гей, гей, го у-ха-ха,
Дівчина рибочка молода,
Гей, гей, го у-ха-ха
Дівчина рибочка молода.

«Ой, там на горі»

Ой, там на горі,
Ой, там на горі, зелений гай.
Ой, там на горі ,дуб стоїть,
А під тим дубом, під тим дубком,
Зелена рута, білий цвіт.
А під тим дубом, під тим дубком,
Зелена рута, білий цвіт.
То не рута, а то не рута,
То тільки з рути білий цвіт.
Моїй дівчині дрібненькі сльози,
Чого вона плаче день і ніч?
Гиля, гуси, до води,
Прошу тебе, милий,
Голубе сивий,
Ти до другої не ходи.
Гей!!!

Прошу тебе, милий,
Голубе сивий,
Ти до другої не ходи.
Я тебе люблю не журился,
У серці тугу ти покинь,
Плечем до мене притулись,
Бо ти ж, Ганна, гарна квітка.
Я тебе люблю не журился,
Я тебе люблю, сонце моє.
Хочу я знати і доконечно,
Чи твоє серце любить мене?
Ой, там на горі, в зеленім гаї,
Ой, там на горі ,дуб стоїть,
А під тим дубом, під тим дубком,
Зелена рута, білий цвіт,
А під тим дубом, під тим дубком
Зелена рута, білий цвіт.

«Як поїхав мій Іван»

Як поїхав мій Іван,
В ліс по дрова, по буряк,
Ой я, ой я, я,
В ліс по дрова, по буряк,
Ой я, ой я, я.
Буряку він не привіз,
Поламався в нього віз,
Ой я, ой я, я,
Поламався в нього віз
Ой я, ой я, я.
Без колеса і без штиць
Привіз хуру молодиць,
Ой я, ой я, я,
Без колеса і без штиць
Привіз хуру молодиць,
Ой я, ой я, я.
По копійці продавав,
Три червінці в торгував,
Ой я, ой я, я.
По копійці продавав,
Три червінці в торгував,
Ой я, ой я, я.
А за тії три червінці
Купив хустку своїй жінці,
Ой я, ой я, я,
Гарна хустка, гарні кінці,
Гарно в хустці моїй жінці,
Ой я, ой я, я,
Гарна хустка, гарні кінці,
Гарно в хустці моїй жінці,
Ой я, ой я, я.
Гарна хустка , гарний край
Гарно жінці ой, ой, ой,
Ой я, ой я, я,
Ой я, ой я, я.
Чоловіче я слаба,
треба мені до попа,
Ой я, ой я, я,
Ой я, ой я, я.

Візьми хустку,
підв'яжись та й
попові покажись,
Ой я, ой я, я,
Ой я, ой я, я.
Жінка хустку підв'язала,
Тай до попа почвалала,
Ой я, ой я, я,
Ой я, ой я, я.
Жінка хустку підв'язала,
Тай до попа почвалала,
Ой я, ой я, я,
Ой я, ой я, я.
Прийшла жінка від попа,
Чоловіче знов слаба
Ой я, ой я, я,
Ой я, ой я, я,
Прийшла жінка від попа,
Чоловіче знов слаба,
Ой я, ой я, я,
Ой я, ой я, я.
Болить мене правий бік,
на котрий піп наліг,
Ой я, ой я, я,
Ой я, ой я, я,
Болить мене правий бік на котрий
піп наліг
Ой я, ой я, я,
Ой я, ой я, я.
Лягай жінко в подушки,
Я поїду по ліки,
Ой я, ой я, я,
Ой я, ой я, я.
Та й заїхав у лісок,
Та й нарізав їй різочок,
Ой я, ой я, я,
Ой я, ой я, я.

(Записано від Назаренко Л.О. 1972 р.н.)

Отже, від респондентів похилого віку студенти дізналися про особливості родинного побуту у найяскравіших своїх проявах (народження, весілля, похорон), релігійно-обрядове життя українців (свята та святкування, релігійні молебні (хресні ходи), обряди (Купайло, обжинки та ін.), поминальні дні. Під час практики студенти осмислювали, аналізували отриману інформацію. Досліджуючи дитячий фольклор, майбутні вчителі збагачували свої знання, отримані під час лекційних та практичних занять, новими автентичними цікавими зразками Уманського регіону (зокрема було зібрано цікаві небилиці, скоромовки, лічилки). Також, почувши від старих людей, яке значення вони надають колисковій пісні, колисання дитини в колисочці чи на руках, студенти ще раз переконувались у винятковій ролі колискової у формування темпераменту, характеру дитини.

Студенти-філологи також досліджували говіркове дитяче мовлення (заклички, лічилки, скоромовки, дражнилки, приповідки). Пошуковці звертали увагу на лаконічність, доречність текстів, інтонаційну виразність темпів мовлення. Це допомагало удосконалювати власне мовлення майбутніх вчителів-словесників.

Під час опитування дітей студенти виявили ефективні методи родинної педагогіки: переконання, роз'яснення, повчання, порада, бесіда. Практикувались методи стимулювання культурної поведінки дитини (заохочення, схвалення, покарання, змагання).

Збираючи матеріал про народний одяг, пошуковці намагалися з'ясувати особливості дитячого, весільного одягу, а також одягу покійника. Студенти зафотографували, змалювали, а також придбали цікаві зразки весільних рушників та сорочок, плахт, весільних головних уборів тощо. Зокрема майбутні вчителі звертали велику увагу на особливості вишивки рушників. Вони вчилися "розшифровувати" давні символи, зображені на рушниках. Така діяльність збагачувала знання молоді про уявлення наших предків щодо світобудови, її структури, особливостей світогляду українського народу.

Під час дослідження суспільного побуту студенти розпитували у респондентів про дитячу іграшку, предмети побуту для дітей, демонстрували серйозне та уважне ставлення до об'єктів релігійного культу (християнські ікони, хрести, дохристиянські криниці, джерела, що є цілющими, каплиці, могили, камені і т.ін.), предмів культу (різні присвяти, цілющі або профілактичні предмети – амулети, змійки й т.ін.).

Перед студентами було поставлено загальне завдання, що стосувалося дитячого побуту та культури українців Уманського регіону. Таке завдання вимагало від них знання особливостей етнографії дитинства (одягу, доповнення костюма, зразків посуду для дітей, традиційної іграшки), вміння добре орієнтуватись у дитячому фольклорі, враховуючи вікові та психологічні особливості дітей. Тому до програми фольклорно-етнографічної практики увійшли такі питання:

1. Народний дитячий одяг: назва, функції.
2. Дитячі головні убори.
3. Дитяче взуття.
4. Зразки зачісок для дівчаток і хлопчиків у минулому.
5. Зразки посуду для дітей.
6. Найпоширеніші дитячі іграшки. Склад ігрової атрибутики, автори та виробники іграшок, матеріал виготовлення.
7. Усна народна творчість про дітей.
8. Дитячі хвороби: назви і способи лікування.

Зібрані матеріали поповнили фонди наукової лабораторії “Етнологія Черкаського краю” при Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

У ході пошукової роботи студенти гостріше відчували потребу людини похилого віку в іншій людині (особливо в молодій), щоб передати їй свою любов до землі, мови, пісні. Психологічна атмосфера такого спілкування створювала основу для формування єдиних моральних установок і поглядів, сприяла духовному розвитку студентів-філологів, зміцнювала спадкоємність поколінь.

Підсумком фольклорної практики стала наукова студентська конференція, до якої студентами було підготовлено виступи:

- “Колискова – перший крок у світі духовної діяльності” (Маранда М.);
- “Поезія пестування як перша енциклопедія українознавства” (Шестун А.);
- “Весілля у с. Черповоди Уманського району” (Антонюк Т.);

Після конференції відбувся звітний концерт, де кожна група відтворювала чи фрагмент обряду, чи пісню, чи танок, записані у досліджуваному селі.

Таким чином, пошукова діяльність, яка передбачає проходження студентами-філологами фольклорної-етнографічної практики, є ваговою складовою у системі їхньої українознавчої підготовки. Експедиційна робота студентів-філологів у галузі українського фольклору, етнографії, етнопедагогіки є важливим засобом залучення їх до традиційної народної культури, яка сприяє моральному вихованню особистості студента та формуванню якостей гідного громадянина і сім’янина.

ДОДАТКИ

Вишиваний рушник (село Городецьке)

Церква села Городецьке

Пошиванка (Уманщина)

Робота студентів з інформатором Щербак Марією Омелянівною

Межа села

Інформатор Паламарчук Тетяна Сидорівна

Інформатор Гуманець Ганна Макарівна

Колективні спогади

Ікона з вишиваним рушником (село Городецьке)

Українська піч (Уманщина)

Традиційний побут (Уманщина)

Жінки села Городецьке

Молодиці (Уманщина)

Традиційне селянське житло першої половини XX століття

Інформатор Грищенко Василь Кирилович

Студенти працюють з інформатором Кузьменко Ольгою Кузьмівною

Місцевий пейзаж